

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА**

**Король О. М., Данильченко О.С.,
Корнус О.Г., Корнус А.О.**

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

методичні вказівки для виконання практичних та самостійних робіт

Суми – 2023

Друкується згідно з рішенням вченої ради
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол №2 від 25.09.2023 р.)

Рецензенти:

Генкал С.Е. – кандидат біологічних наук, доцент, доц. кафедри біології та методики навчання біології СумДПУ імені А.С.Макаренка.

Мельник І.Г. – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри хімії, географії та наук про Землю ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Сучасні технології навчання географії : методичні вказівки
К68 для виконання практичних та самостійних робіт /укл. О.М. Король,
О.С. Данильченко, О.Г. Корнус, А.О. Корнус. – Суми : СумДПУ імені
А.С. Макаренка, 2023. – 28 с.

Методичні вказівки розраховані на здобувачів освіти за спеціальностями 014 Середня освіта (Географія. Біологія та здоров'я людини) другого рівня вищої освіти. Містять інформаційний зміст навчальної дисципліни, контрольні питання до теми курсу, практичні завдання, завдання для самостійної роботи та список рекомендованої літератури.

© Король О. М., Данильченко О.С.,
Корнус О. Г. Корнус А.О., 2023
© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ТЕМА 1. Технологія проблемного навчання.....	5
ТЕМА 2. Технологія проблемного навчання.....	7
ТЕМА 3. Інтерактивні технології навчання.....	10
ТЕМА 4. Технології активізації й інтенсифікації навчально-пізнавальної діяльності учнів	12
ТЕМА 5. Групові технології навчання географії	15
ТЕМА 6. Технології модульного навчання географії.....	17
ТЕМА 7. Інформаційно-комунікативні технології навчання.....	19
ТЕМА 8. Сучасні освітні технології Нової української школи	21
ЛІТЕРАТУРА	27

ВСТУП

Дані методичні вказівки призначені для здобувачів освіти за спеціальностями 014 Середня освіта (Географія) другого рівня вищої освіти.

Географія у середніх навчальних закладах має великі потенційні можливості у виконанні соціальних замовлень школи на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Без географічних знань і вмінь, без розвинутого уявлення про просторову неоднорідність земної поверхні, без географії України не може бути сформована у свідомості учнів цілісна наукова картина світу. На даний час цьому сприяють нові технологічні підходи, зокрема сучасні технології навчання географії України у 8-9 класах загальноосвітньої школи. Ці технології будуть розглянуті у даних методичних вказівках.

Теоретичний матеріал і практичні завдання можуть використовуватися для розкриття змісту навчальної дисципліни. Містять контрольні питання до теми курсу, практичні завдання, завдання для самостійної роботи та список рекомендованої літератури.

Зміст методичних вказівок представлений різними сучасними технологіями навчання. До їх числа увійшли: «Акваріум», «Бесіда за круглим столом», «Створення проблемних ситуацій», «Коло ідей», «Мозковий штурм», «Міжпредметні зв'язки», «Хто знає більше», «Рольова гра», «АБВ», «Метод проєктів», «Прес», «Займи позицію» та ін.

У наведеному теоретичному блоці висвітлені поняття про сучасні технології навчання; дані різні визначення поняття «технологія навчання»; розглянута й стисло охарактеризована класифікація сучасних педагогічних технологій.

Наведений методичний блок містить докладні методичні вказівки до виконання поставлених завдань, які дозволяють студентам чітко уявити які сучасні технології навчання географії можна використовувати в відбувається моніторинг навколишнього середовища на предмет з'ясування впливу на нього тих чи інших антропогенних чинників, в тому числі і наслідків військових подій.

ТЕМА 1. Сучасні технології навчання: поняття і основні характеристики

МЕТА РОБОТИ: розглянути та з'ясувати зміст поняття «технології навчання географії». Дослідити їх особливості застосування на уроках навчання географії

Теоретичний матеріал

Поняття «технології у навчанні» виникло давно і стосується на сучасному етапі розвитку освіти всіх дисциплін у школі й вищих навчальних закладах. Саме за допомогою технологій входить у світовий простір нова система освіти в Україні. Поняття «технології» для географічної освіти вважається одним з нових. Частіше ми зустрічаємо його в педагогічній літературі (Н.В. Бескова, В.П. Беспалько, В.Ю. Пітюков, О.М. Пехота, Г.К. Селевко та ін.), і майже відсутні розробки з цього питання у методичній літературі з географії. У перекладі з грецької «технологія» означає «сукупність способів переробки матеріалів, виготовлення виробів і процеси, що супроводять ці види робіт». Поняття «технологія» складається з двох слів – «техно» і «логія». «Техно» означає «майстерність», а «логія» – «вчення», «слово». Отже виходячи з цього, «технологія» – «вчення про майстерність».

ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ:

1. Надати визначення поняття технології різними авторами.
2. Зробити класифікацію сучасних педагогічних технологій.

Методичні вказівки.

Завдання 1. Охарактеризувати основні компоненти педагогічної технології

Завдання 2. Класифікувати сучасні педагогічні технології і об'єднати їх в кілька узагальнених груп. Заповніть таблицю 1.

Таблиця 1. Класифікація педагогічних технологій

За рівнем застосування		
За провідним фактором засвоєння		
За концепцією засвоєння		
За ставлення до дитини		
За типом організації та управління пізнавальною діяльністю		
За організаційними формами		

Самостійна робота:

Завдання 3. Визначити види технологій (дидактичних систем) за допомогою поєднання ознак наступних технологій: асоціативно-рефлекторні, біхевіористичні, гештальт-технології, розвивальні. Можна згадати ще малопоширені технології нейролінгвістичного програмування і сугестивна.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Що таке «технологія»?
2. Що таке «педагогічна технологія»?
3. Назвіть основні компоненти будь-якої педагогічної технології.

Література до вивчення теми

1. Жемеров О.О. Сучасні технології навчання географії України: Метод. посіб. для студ.-географів ВНЗ / О.О. Жемеров, В.М. Блазун. - Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. – 32 с. Режим доступу: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9704/2/zhemerov_blazun.pdf.

ТЕМА 2. Технологія проблемного навчання

МЕТА РОБОТИ: розглянути технологію проблемного навчання. Дослідити можливості застосування цієї технології під час проведення уроків географії та позакласних занять.

Теоретичний матеріал

В основі технології проблемного навчання при навчанні лежить упровадження методу проблемного викладення навчального матеріалу, частково пошукового та дослідницького методів. Особливістю цієї технології Сучасні технології навчання Проблемного навчання «Акваріум» «Бесіда за круглим столом» «Створення проблемних ситуацій» Ігрові «Хто знає більше» «Рольова гра» «АБВ» Групові «Коло ідей» «Мозковий штурм» «Міжпредметні зв'язки» Інтерактивні «Метод проектів» «Прес» «Займи позицію» 14 є обов'язкове застосування пізнавальних завдань, пов'язаних зі здогадкою, дивом, непорозумінням, тобто порушенням відомих дітям причинно-наслідкових зв'язків з метою формування нових знань. Висунення проблемних завдань та їх розв'язання націлено на формування не лише системи нових знань та вмінь, а й пізнавального інтересу; моделювання розумових процесів та пошуку шляхів розкриття сутності нових понять. Ця технологія передбачає створення проблемної ситуації, допомогу учням у її виділенні, прийнятті проблемного завдання та спільного його розв'язання. У проектно-технологічній підготовці з трудового навчання його використовують на заняттях у навчальних майстернях і на перших практичних заняттях з технічного конструювання та моделювання, розв'язуючи нескладні технічні завдання. Застосовуючи цей метод, учитель показує і формує в учнів зразки наукового пізнання, наукового вирішення проблемної ситуації. Вони беруть участь у прогнозуванні наступного кроку мислення, проведенні дослідів. Цим учні залучаються до способів пошуку знань, формують переконаність в істинності отриманих знань. Висока ефективність проблемного навчання ні в кого з науковців та учителів сучасної школи не викликає сумніву, однак його використання у шкільній практиці – явище не таке вже й часте. Однією з причин цього є порівняно складна технологія його реалізації. Треба зазначити, що у педагогічній літературі проблемне навчання називають видом навчання, в основі якого лежить метод проблемного вивчення матеріалу. Отже, розкрити суть проблемного навчання – це в першу чергу розкрити особливості методу проблемного вивчення матеріалу. Структура методу проблемного вивчення матеріалу з географії України включає в себе такі

етапи: створення проблемної ситуації, формулювання проблеми, висунення гіпотез, перевірка висунутих гіпотез, аналіз результатів перевірки гіпотез, висновки і узагальнення, повернення до проблемної ситуації (рис.3). 15

Проблемне вивчення матеріалу розпочинається зі створення проблемної ситуації. Проблема ситуація – це ускладнення або завдання, яке може вивести учня на формулювання проблеми. Йдеться про те, що це, очевидно, таке ускладнення (завдання), коли пошук шляхів виходу з нього призводить до формулювання проблеми. Проблема ситуація характеризується уявною несумісністю двох інформацій. Поєднання двох несумісних інформацій, яке породжує проблему, називають інформаційно-пізнавальною суперечністю.

ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ:

1. Подайте у вигляді таблиці структуру проблемного навчання.
2. Які технології проблемного навчання можна використовувати на уроках географії.

Методичні вказівки.

Завдання 1. Скласти схему етапів побудови проблемної ситуації.

Завдання 2. Виділити типи навчальної проблемної ситуації та дати їм характеристику.

Завдання 3. Розробити та продемонструвати проблемні ситуації для різних курсів шкільної географії.

Завдання 4. Проаналізувати та виділити відмінності в характері запитань та завдань репродуктивного та проблемного рівня.

Таблиця 1

Зіставлення характерних рис запитань і завдань репродуктивного та проблемного рівня

Запитання й завдання репродуктивного рівня	Запитання й завдання проблемного рівня
---	---

Самостійна робота:

Завдання 5. Розробити урок з застосування технології проблемного навчання.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Що таке проблемне викладення? Опишіть дидактичні засади проблемного навчання.
2. Охарактеризуйте методику створення проблемних ситуацій як засіб активізації пізнавальної діяльності школярів на уроках географії
3. Назвіть вимоги до проектування проблемних завдань і запитань.
4. На які види поділяються проблемні ситуації?
5. Назвіть умови, необхідні для застосування проблемних ситуацій.
6. Охарактеризуйте недоліки у застосуванні проблемних методів.

Література до вивчення теми

1. Жемеров О.О. Сучасні технології навчання географії України: Метод. посіб. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. 32 с. http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9704/2/zhemerov_blazun.pdf
2. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. К.: Ніка-Центр, 2013. 570 с. <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7391>

ТЕМА 3. Інтерактивні технології навчання географії

МЕТА РОБОТИ: розглянути та дослідити особливості застосування інтерактивних технологій, навчитися розробляти уроки із застосуванням інтерактивних технологій.

Теоретичний матеріал

Навчання відбувається шляхом взаємодій всіх, хто навчається. Це спілкування (колективне, кооперативне, навчання у співпраці), у якому і вчитель, і учні є суб'єктами. Учитель виступає лише в ролі координатора, організатора процесу навчання.

Інтерактивне навчання найбільше відповідає особистісно-орієнтованому підходу до навчання з географії України. Моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного розв'язання, застосовуються рольові ігри.

Формування в учнів основних пізнавальних і громадянських умінь, а також навичок і зразків поведінки в суспільстві. Розвиток ініціативи, незалежності, уяви, самодисципліни, співпраці з іншими учнями.

Використання інтерактивних технологій не самоціль, а засоби створення атмосфери доброзичливості й порозуміння, зняття з душі дитини почуття страху, зробити її розкутою, навіяти впевненість у своїх силах, налаштувати на успіх, виявити здібність до творчості.

ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ:

1. Охарактеризувати основні принципи і підходи інтерактивного навчання географії

2. Які технології інтерактивного навчання можна використовувати на уроках географії.

Методичні вказівки.

Завдання 1. Охарактеризувати принципи інтерактивного навчання та скласти таблицю.

Таблиця 1

Принципи інтерактивного навчання

Принцип	Суть принципу
---------	---------------

Завдання 2. Пояснити різні підходи до класифікацій інтерактивних технологій навчання.

Завдання 3. Розробити фрагменти уроку із застосуванням таких інтерактивних форм роботи: «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Аналіз ситуації», «Дерево рішень», «Навчаючи-учусь», «Метод Прес», «Займи позицію», «Неперервна шкала думок», «Дискусія», «Оцінювальна дискусія», «Коло ідей», «Кути», «Дебати».

Завдання 4. Розробити фрагмент уроку з використанням геоінформаційних технологій: worldview, effis, ventusky, windy, waqi, eo-browser, mymaps.

Самостійна робота:

Завдання 4. Розробити фрагмент уроку із застосуванням таких інтерактивних форм роботи (одна на вибір): «Акваріум», «Ажурна пилка», «Мозаїка», «Карусель», «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу».

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Дайте загальну характеристику інтерактивним технологіям?
2. Поясніть різницю між традиційними та інтерактивними технологіями.
3. Які вимоги ставляться до застосування інтерактивних технологій?

Література до вивчення теми

1. Жемеров О.О. Сучасні технології навчання географії України: Метод. посіб. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. 32 с.
http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9704/2/zhemerov_blazun.pdf
2. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. К.: Ніка-Центр, 2013. 570 с.
<http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7391>
3. Король О. М., Корнус А. О. Дистанційний моніторинг навколишнього середовища засобами геоінформаційних web-сервісів [Текст] : методичні вказівки для студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Географія) і 106 Географія. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. – 44 с.

ТЕМА 4. Технології активізації й інтенсифікації навчально-пізнавальної діяльності учнів

МЕТА РОБОТИ: розглянути технології активізації й інтенсифікації навчально-пізнавальної діяльності учнів на прикладі ігрових технологій, навчитися розробляти уроки із застосуванням ігрової технології.

Теоретичний матеріал

У практиці роботи вчителів географії поширена ігрова технологія.

Ігрові форми навчання як жодна інша технологія сприяють використанню різних способів мотивації.

1. Мотиви спілкування: - учні, спільно вирішують завдання, беручи участь у грі; - навчаються спілкуватися, ураховувати думку товаришів; - при рішенні колективних завдань використовуються різні можливості учнів; - спільні емоційні переживання під час гри сприяють зміцненню міжособистісних відносин.

2. Моральні мотиви: у грі кожен учень має виявити себе, свої знання, уміння, свій характер, вольові якості, своє ставлення до діяльності, до людей.

3. Пізнавальні мотиви: - кожна гра має близький результат (закінчення гри), стимулює учня до досягнення мети (перемоги) й усвідомлення шляху досягнення мети (треба знати більше інших); - у грі команди чи окремі учні споконвічно рівні (немає відмінників і трієчників, є гравці).

Результат залежить від самого гравця, рівня його підготовленості, здатності, витримки, умінь, характеру;

- знеособлений процес навчання у грі здобуває особистісне значення; - учні приміряють соціальні маски, поринають в історичну обстановку і відчують себе частиною досліджуваного історичного процесу;

- ситуація успіху створює сприятливе емоційне тло для розвитку пізнавального інтересу. Невдача сприймається не як особиста поразка, а як поразка у грі і стимулює пізнавальну діяльність (реванш);

- змагальність – невід'ємна частина гри, притягальна для дітей;

- у грі завжди є якесь таїнство – не отримана відповідь, що активізує розумову діяльність учня, штовхає на пошук відповіді;

- думка шукає вихід, вона спрямована на рішення пізнавальних завдань.

Вибір гри в першу чергу залежить від того, яка дитина, що їй необхідно, які виховні завдання вимагають свого розв'язання. Якщо гра колективна,

необхідно добре знати, який склад гравців, їхній інтелектуальний розвиток, фізична підготовленість, особливості віку, інтереси, рівні спілкування й сумісності тощо. Вибір гри залежить від часу її проведення, природно-кліматичних умов, довжини часу, світлового дня і місяця її проведення, від наявності ігрових аксесуарів, від конкретної ситуації, що склалася в дитячому колективі. Мета гри перебуває за межами ігрової ситуації, і результат гри може виражатися у вигляді зовнішніх предметів та всіляких виробів (моделі, макети, іграшки, конструктори, ляльки тощо), «продуктів» художньої творчості, нових знань. Гра здатна виступати засобом отримання чогось, хоча джерелом її активності є завдання, добровільно взяті на себе особистістю, ігрова творчість і дух змагання.

Основні принципи організації гри: - відсутність примусу будь-якої форми при залученні дітей у гру; - принцип розвитку ігрової динаміки; - принцип підтримування ігрової атмосфери (підтримка реальних почуттів дітей); - принцип взаємозв'язку ігрової та неігрової діяльності; - принципи переходу від найпростіших ігор до складних ігрових форм; - логіка переходу від простих ігор до складних пов'язана з поступовим поглибленням різноманітного змісту ігрових занять і правил.

Можна використовувати такі ігрові технології з географії України:

- 1) «Хто знає більше»;
- 2) «Рольова гра»;
- 3) «АБВ».

ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ:

1. Проаналізуйте можливості застосування технологій активізації й інтенсифікації навчально-пізнавальної діяльності учнів на прикладі ігрових технологій.

2. Які ігрові технології навчання географії можна використовувати на уроках географії.

Методичні вказівки.

Завдання 1. Проаналізувати функції гри на уроках географії та скласти таблицю.

Таблиця 1. Функції гри

Функція	Її основні особливості
---------	------------------------

Завдання 2. Проаналізувати компоненти гри та скласти таблицю.

Таблиця 2. Етапи гри

Компоненти	Основні особливості
------------	---------------------

Завдання 3. Розробити фрагмент уроку з використанням ігрової технології.

Самостійна робота:

Завдання 4. Скласти план уроку-гри з будь-якої теми, розділу, користуючись лекційним матеріалом і розробкою уроку, наведеної в Додатку 3. [3].

Завдання 5. Розробити урок-гру для 7-го, 8-го класу («Імітаційні ігри», «Спрощене судове слухання», «Розігрування ситуації за ролями», «Громадські слухання») (одну на вибір).

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Назвіть структуру ігрових технологій
2. Як відбувається реалізація ігрових прийомів і ситуацій
3. Назвіть основні принципи організації гри
4. Охарактеризуйте види ігрових технологій та методика їх проведення.
5. У чому проявляється суть гри як виду діяльності?
6. Які ігри доцільно проводити в курсі «Економічна географія України»?
7. Які функції виконують дидактичні ігри?
8. У чому відмінність імітаційних та не імітаційних ігор?
9. До яких видів ігор відносяться: топографічне лото, гра-змагання, гра-подорож?

ЛІТЕРАТУРА ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Жемеров О.О. Сучасні технології навчання географії України: Метод. посіб. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. 32 с.
http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9704/2/zhemerov_blazun.pdf

2. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. К.: Ніка-Центр, 2013. 570 с. <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7391>

3. Слюта А.М. Методика навчання географії. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО спеціальності 014 Середня освіта (Географія). Чернігів: Десна Поліграф, 2021. 248 с. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/9063/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%97.pdf>

ТЕМА 5. Особливості застосування групових технологій

МЕТА РОБОТИ: ознайомитися з особливостями застосування групових технологій, навчитися розробляти уроки із застосуванням групової технології.

Теоретичний матеріал

Групові технології застосовувалися ще в середні віки. Ідеї взаємного навчання закладено ще бел-ланкастерській системі. Сучасна технологія розроблена і апробована О. Рівиним (КСН), В. Дяченко (ГСН).

Групова технологія навчання передбачає організацію навчального процесу при вивченні географії України, за якої навчання здійснюється у процесі спілкування між учнями (взаємонавчання) у групах при вивченні різних тем із географії України. Група може складатися з двох і більше учнів, може бути однорідною або різнорідною за певними ознаками, може бути постійною і мобільною.

Групові форми навчання дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання. Формують внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації. Сприяють формуванню комунікативних якостей учнів, активізують розумову діяльність. Робота в групах дає найбільший ефект у засвоєнні знань при викладанні географії України у школі.

Можна використовувати такі групові технології з географії України:

- 1) «Коло ідей»;
- 2) «Мозковий штурм»;

3) «Міжпредметні зв'язки».

ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ:

1. Проаналізуйте можливості застосування групових технологій на уроках географії

Методичні вказівки.

Завдання 1. Пояснити концептуальні положення групових технологій навчання.

Завдання 2. Пояснити зміст групових технологій навчання.

Завдання 3. Розробити фрагменти уроку із застосуванням таких групових технологій навчання: «Робота в парах», «Ротаційні трійки», «Два-чотири-всі разом», «Робота в малих групах».

Самостійна робота:

Завдання 4. Розробити фрагмент уроку з використанням даної технології при викладанні географії України у 8 класі:

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Охарактеризуйте історію виникнення групових технологій
2. Назвіть концептуальні положення групових технологій
3. Опишіть зміст групових технологій
4. Які існують форми групової навчальної діяльності на різних етапах уроку.
5. Які вимоги ставлять до педагога під час застосування групових технологій?
6. Охарактеризуйте види групових технологій та методику їх проведення.

ЛІТЕРАТУРА ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Жемеров О.О. Сучасні технології навчання географії України: Метод. посіб. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. 32 с.
http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9704/2/zhemerov_blazun.pdf
2. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. К.: Ніка-Центр, 2013. 570 с.
<http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7391>

ТЕМА 6. Технології модульного навчання географії

МЕТА РОБОТИ: розглянути особливості застосування технології модульного навчання на уроках географії, навчитися розробляти уроки із застосуванням модульної технології.

Теоретичний матеріал

Модульне навчання виникло як альтернатива традиційному. Саме воно інтегрує в собі все те прогресивне, що накопичено в педагогічній теорії та практиці. Модульно-рейтингове навчання полягає у послідовному засвоєнні навчального матеріалу певними цілісними, логічно впорядкованими і обґрунтованими частинами (модулями), результати якого є підставою для визначення місця (рейтингу) учня, студента серед однокласників, однокласників.

Цей напрям технології програмованого навчання вважається провідним в індивідуальному навчанні, що дозволяє здійснити самонавчання, регулює темп і зміст навчального матеріалу.

Модуль у методиці географії зміст будь-якого курсу характеризує трьома рівнями: повний, скорочений і поглиблений. Навчальним модулем вважають окрему автономну частину програмного матеріалу. Як зазначає Г. К. Селевко, навчальний матеріал має такі складові-компоненти:

- а) сформульовану навчальну мету: освітню, виховну та розвиваючу;
- б) подачу навчального матеріалу у вигляді відповідних програм;
- в) методичне керівництво в досягненні мети;
- г) практичне застосування на заняттях з формування необхідних умінь;
- д) контрольну роботу, що відповідає меті модуля.

На кожному етапі уроку застосовуються оригінальні прийоми взаємодії вчителя та учня, що забезпечує успішне досягнення результатів географічної освіти.

Модуль і модель — не одне й те саме: модуль — міра, а модель — зразок, відтворення матеріалу в зменшеному вигляді, але в цілому, в освітньому просторі, мета, зміст і процес передачі змісту учням співпадають.

Модуль — логічно завершена частина теоретичних знань і практичних умінь з певної навчальної дисципліни.

У сутнісних характеристиках модульного навчання закладено його відмінність від інших систем навчання. По-перше, зміст навчання подано в закінчених самостійних комплексах (інформаційних блоках), засвоєння яких

здійснюється відповідно до мети. Дидактичну мету сформульовано для учня, й вона містить не тільки відомості про обсяг досліджуваного матеріалу, а й про рівень його засвоєння. Крім того, кожен учень отримує від учителя письмові поради щодо того, як раціональніше діяти, де знайти потрібний навчальний матеріал тощо. По-друге, змінюється форма спілкування вчителя та учня. Воно здійснюється через модулі та особисте індивідуальне спілкування.

Саме модулі дають змогу перевести навчання на суб'єкт-суб'єктну основу.

Стосунки стають більш паритетними. Крім того, учень витрачає максимум часу на самостійну роботу, вчиться ставити мету, самостійно планувати, організовуватися, контролювати себе та оцінювати. Це дає йому змогу усвідомити себе в діяльності, самому визначити рівень освоєння знань, бачити прогалини в своїх знаннях та вміннях.

Безсумнівно, що вчитель теж керує навчально-пізнавальною діяльністю учнів через модулі й безпосередньо, але це більш м'яке, а головне – цілеспрямоване управління. Нарешті, наявність модулів з друкованою основою дає вчителю змогу індивідуалізувати роботу з окремими учнями. Тут не існує проблеми індивідуального консультування, дозованої індивідуальної допомоги.

ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ:

1. Проаналізуйте можливості застосування модульного навчання.

Методичні вказівки.

Завдання 1. Охарактеризувати принципи модульного навчання та скласти таблицю.

Таблиця 1. Принципи модульного навчання

Принцип	Суть принципу
---------	---------------

Завдання 2. Пояснити дії вчителя при складанні модульної програми, модульного уроку.

Завдання 3. Скласти урок-модуль у вигляді таблиці-схеми.

Самостійна робота:

Завдання 4. Розробити модульну програму на прикладі окремої теми курсу географії 6-го класу за вибором студента.

Завдання 5. Скласти план уроку вивчення нового матеріалу із застосуванням модульної технології з будь-якої теми, користуючись лекційним матеріалом і розробкою уроку, наведеної в Додатку Е.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Розкрийте особливості технології модульного навчання.
2. У чому полягає суть модульної технології навчання?
3. Які, на ваш погляд, переваги і недоліки модульної технології навчання, що застосовується на уроках географії.
4. Які типи навчальних елементів використовуються в модульних уроках?

ЛІТЕРАТУРА ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Жемеров О.О. Сучасні технології навчання географії України: Метод. посіб. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. 32 с. http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9704/2/zhemerov_blazun.pdf
2. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. К.: Ніка-Центр, 2013. 570 с. <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7391>.
3. Слюта А.М. Методика навчання географії. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО спеціальності 014 Середня освіта (Географія). Чернігів: Десна Поліграф, 2021. 248 с. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/9063/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%97.pdf>

ТЕМА 7. Інформаційно-комунікативні технології навчання

МЕТА РОБОТИ: ознайомитися з особливостями застосування інформаційно-комунікативних технологій, навчитися розробляти уроки із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Теоретичний матеріал

Необхідність підвищення якості географічної освіти примушує вчителів географії, методистів, наукових працівників у своїй діяльності використовувати

різні технічні засоби організації праці. До них належать різноманітні засоби комп'ютерної та інформаційної техніки й технології.

Останнім часом у навчальних закладах набули поширення технології навчально-виховного процесу, які ґрунтуються на використанні новітніх електронних засобів, насамперед ЕОМ. Мета НІТ полягає у підготовці учнів до повноцінної діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Основними завданнями нових інформаційних технологій навчання є:

1. інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності та якості;
2. побудова відкритої системи освіти, яка забезпечує кожній дитині можливість самоосвіти; системна інтеграція галузей знань;
3. розвиток творчого потенціалу учня, його здібностей до комунікативної діяльності;
4. формування інформаційної культури учнів;
5. розвиток експериментально-дослідницької діяльності та культури навчальної діяльності;
6. реалізація соціального замовлення, обумовленого інформатизацією сучасного суспільства (підготовка фахівців у галузі інформатики та обчислювальної техніки, користувачів засобів нових інформаційних технологій).

Для вирішення цих завдань необхідно забезпечити навчальні заклади навчальною обчислювальною технікою локальними і глобальними навчальними комп'ютерними мережами, електронним демонстраційним обладнанні комп'ютерними навчальними лабораторіями тощо. Реалізація нових інформаційних технологій потребує програмно-методичного (навчальні, контролюючі, імітаційно-моделювальні, інструментальні, службові програми, програмно-методичні комплекси) та навчально-методичної (навчальні та методичні посібники, нормативно-технічні документація, організаційно-інструктивні матеріали тощо) забезпечення. Серед засобів НІТ навчання особлива роль належить комп'ютеру.

ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ:

1. Проаналізуйте можливості застосування нових інформаційних технологій навчання під час навчання географії

Методичні вказівки

Завдання 1. Охарактеризувати принципи нових інформаційних технологій та скласти схему.

Завдання 2. Розробити комп'ютерну навчальну програму на один урок за вибором студента.

Завдання 3. Розробити фрагмент уроку з використанням інформаційно-мережних і геоінформаційних технологій.

Самостійна робота:

Завдання 4. Скласти план уроку із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій з будь-якої теми, розділу.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Назвіть позитивні і негативні сторони застосування інформаційно-комунікаційних технологій на уроках географії.
2. Які інформаційно-комунікаційні технології вам відомі?
3. Як у викладанні географії при використанні ІКТ повинні враховуватися індивідуальні та вікові особливості учнів?
4. Розкрийте основні завдання нових інформаційних технологій навчання.
5. Охарактеризуйте комп'ютер як засіб навчання.
6. Опишіть технологію комп'ютеризованого навчання географії.
7. Розкрийте методичні настанови у розробці навчальних програм.

ЛІТЕРАТУРА ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Жемеров О.О. Сучасні технології навчання географії України: Метод. посіб. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. 32 с. http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9704/2/zhemerov_bla_zun.pdf
2. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. К.: Ніка-Центр, 2013. 570 с. <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7391>

ТЕМА 8. Сучасні освітні технології Нової української школи

МЕТА РОБОТИ: ознайомитися з особливостями застосування сучасних освітніх технологій в умовах Нової української школи.

Теоретичний матеріал

Відповідно до чинного Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [1] «Географія» є складовою освітньої галузі «Природознавство», яка має на меті

сформувати в учнів як базову, природничо-наукову, компетентність, так і відповідні предметні компетентності. Здобувачі загальної середньої освіти в Україні повинні на належному рівні володіти науковим термінологічним апаратом природничих наук; мати міцні знання про закони і закономірності розвитку природних процесів у географічній оболонці Землі; розуміти причинно-наслідковий характер їх формування та розвитку; бути здатними до виконання практичних і експериментальних робіт; уміти використовувати набуті знання, уміння і навички у своїй життєдіяльності; бути зорієнтованим на збереження біологічного й ландшафтного різноманіття планети, конструктивну взаємодію із природою та бути підготовленим до реалізації ідей стратегії сталого розвитку держави. Як зазначено у чинному Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.), «... змістовими лініями освітньої галузі є: закони і закономірності природи; методи наукового пізнання, специфічні для кожної з природничих наук; екологічні основи ставлення до природокористування; екологічна етика; значення природничо-наукових знань у житті людини та їх роль у суспільному розвитку; рівні та форми організації живої і неживої природи, які структурно представлені в таких компонентах освітньої галузі, як загально-природничий, астрономічний, біологічний, географічний, фізичний, хімічний, екологічний» [1].

Географічний компонент спрямований на засвоєння учнями знань про природну і соціальну складові географічної оболонки Землі, формування в учнів комплексного, просторового, соціально орієнтованого знання про планету Земля у результаті застосування красназвчого, регіонального і планетарного підходів та усвідомлення цілісного географічного образу своєї країни.

30 вересня 2020 року Кабінет Міністрів України затвердив Державний стандарт базової середньої освіти, який створює умови для продовження реформи «Нова українська школа» у 5-9-х класах з 2022 року.

Державний стандарт визначає мету та принципи освітнього процесу в закладах базової середньої освіти, дає загальну характеристику змісту навчання, пояснює вимоги до обов'язкових результатів навчання та орієнтири для їх оцінювання. У документі чітко окреслено ключові компетентності, якими мають оволодіти школярі по закінченню кожного з двох циклів – адаптаційного (5-6 класи) і базового предметного навчання (7-9 класи), та наскрізні вміння.

Варто зазначити, що Стандарт стане основою для розроблення типової освітньої програми для базової школи, яка складатиметься з варіантів типових навчальних планів та каталогів модельних навчальних програм, а також інших освітніх програм згідно з вимогами Закону «Про повну загальну середню освіту». У документі немає поділу на предмети, є такі освітні галузі: мовно-літературна; математична; природнича; технологічна; інформатична; соціальна і здоров'язбережувальна; громадянська та історична; мистецька; фізична культура.

Що ж до Географії у баченні Нової української школи, то відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти [2], це знання є складовою природничої освітньої

галузі. Її метою (природничої освітньої галузі) є формування особистості учня, який знає та розуміє основні закономірності живої і неживої природи, володіє певними вміннями її дослідження, виявляє допитливість, на основі здобутих знань і пізнавального досвіду усвідомлює цілісність природничо-наукової картини світу, здатен оцінити вплив природничих наук, техніки і технологій на сталий розвиток суспільства та можливі наслідки людської діяльності у природі, відповідально взаємодіє з навколишнім природним середовищем.

Природнича освітня галузь складається з астрономічного, біологічного, географічного, фізичного і хімічного складників. Географічний складник передбачає формування базових знань із таких питань: географія як наука; роль географічної освіти у життєдіяльності людини; Земля на географічній карті; географічні інформаційні системи; Земля як геосистема, рівні геосистем; географічні наслідки параметрів і рухів Землі; географічна оболонка; антропосфера; взаємозв'язок процесів у літосфері, гідросфері, атмосфері, біосфері, антропосфері; природні комплекси; ресурсний потенціал оболонок Землі, сучасні аспекти його використання; глобальні проблеми людства. Варто зазначити, що за змістом географічний складник прийнятої Державним стандартом базової середньої освіти [2] природничої освітньої галузі є значно вужчим. Порівняння змісту освіти географічного компонента чинного Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [1] та Державного стандарту базової середньої освіти, прийнятого Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. No 898 [2], представлено у табл.1.

Таблиця 1

**Порівняння змісту освіти географічного компонента освітньої галузі «Природознавство»
відповідно до чинного Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.)
та Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.)**

Зміст освіти географічного компонента освітньої галузі «Природознавство» відповідно до чинного Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011) [1]	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів відповідно до чинного Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011) [1]	Зміст освіти географічного складника освітньої галузі «Природознавство» відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (2020) [2]
Географія - система наук про природу, населення і господарство. Методи географії. Місце і роль географії у розв'язанні сучасних практичних завдань людства і глобальних викликів	- знати складові географічної науки, історичні етапи пізнання Землі, методи дослідження, джерела географічної інформації, розуміти місце географії в системі наук, її роль у формуванні наукової картини світу...	Географія як наука. Роль географічної освіти у життєдіяльності людини
Географічний простір. Географічна оболонка та її складові: літосфера, атмосфера, гідросфера, біосфера. Роль і місце людини в географічному просторі	- знати складові географічної оболонки, їх основні властивості, суть географічних понять, що характеризують оболонку Землі, розуміти цілісність і неоднорідність географічної оболонки, закономірності формування і поширення рельєфу, погоди і клімату, гідрологічних об'єктів, ґрунту, рослинності і тваринного світу, походження і динаміку основних природних і суспільних процесів..., уміти пояснювати причини і наслідки основних рухів Землі, виявляти відмінності між оболонками, аналізувати і пояснювати наслідки їх взаємодії	Земля на географічній карті; географічні інформаційні системи; Земля як геосистема, рівні геосистем; географічні наслідки параметрів і рухів Землі; географічна оболонка; антропофера; взаємозв'язок процесів у літосфері, гідросфері, атмосфері, біосфері, антропофері; природні комплекси
Регіональні географічні системи. Материки і океани як планетарні природні комплекси. Регіони і країни світу, їх природні і соціально-економічні особливості, міжнародні зв'язки. Україна в світі: природні умови і ресурси	- знати географічні особливості материків і океанів, регіонів і країн світу, України, своєї місцевості..., розуміти характер прояву загальних географічних закономірностей на конкретній території, географічну цілісність і неоднорідність Землі як планети людей, стратегію сталого розвитку в Україні і світі...	
Географічні аспекти взаємодії людини і природи. Географічне середовище як сфера взаємодії суспільства і природи. Географія природних ресурсів. Природокористування та його наслідки. Географія глобальних проблем людства і шляхи їх розв'язання	- знати принципи взаємодії суспільства і природи, класифікацію природних ресурсів, переваги та наслідки їх використання, методи збереження, розуміти закономірності поширення природних ресурсів, суть і причини виникнення глобальних проблем людства	Ресурсний потенціал оболонок Землі, сучасні аспекти його використання; глобальні проблеми людства

Аналіз змісту географічного складника освітньої галузі «Природознавство» відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти [2] вказує, що оновлене бачення системи загальної середньої освіти у географічному знанні не має на меті сформувати в учнів знання про географічні особливості материків і океанів, регіонів і країн світу, України, своєї місцевості. Поза увагою залишаються сутність географічних понять, що характеризують природу, населення і господарство регіональних географічних систем різного рівня, розуміння характеру прояву загальних географічних закономірностей на конкретній території, географічну цілісність і неоднорідність Землі.

Поза увагою залишаються також уміння пояснювати причини різноманітності природи материків, океанів, регіонів, країн і територій України; давати характеристику населення і його господарської діяльності у різних природних умовах, порівнювати географічні системи різного рівня організації. На нашу думку, це не є сучасним баченням розвитку підрастаючого покоління, адже географічна компетентність, яку формують географічні знання, вміння та навички, охоплює різні сфери життя та діяльності сучасної людини.

Географія є комплексною наукою, яка вивчає природу, господарську діяльність людини, її взаємодію з навколишнім середовищем. Тому географічний компонент є основою для опанування не лише освітньої галузі «Природознавство», але й інших освітніх галузей (табл.2). У табл.2 подані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів за

іншими освітніми галузями, які формуються на основі географічної компетентності. Саме сучасні географічні знання, уміння і навички дозволяють успішно опанувати відповідну освітню галузь.

Таблиця 2

Географічність освітніх галузей Нової української школи відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України № 878 від 30 вересня 2020 року)

№ з/п	Назва освітньої галузі	Географічність освітніх галузей Нової української школи
1	мовно-літературна	сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює географічну/просторову інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує інформацію для збагачення власного досвіду і духовного розвитку
2	математична	використовує математичні методи пізнання та перетворення географічної дійсності, володіє математичною мовою
3	технологічна	розуміє взаємозв'язок і взаємозалежність системи: людина - природа - суспільства; має сформовані основи раціонального природокористування
4	інформатична	використовує алгоритмічні дії пізнання натуральних географічних об'єктів та територіально-виробничих комплексів; використовує інформаційні технології
5	соціальна здоров'язбережувальна	має повагу до життя, повагу до всього живого як унікальної складової ландшафтної оболонки Землі
6	громадянська та історична	мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність природи та соціуму, розуміє механізми функціонування соціосфери / ойкумени
7	мистецька	має перцепційне сприйняття простору як натурального, так і ландшафто-технічного

ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ:

1. Проаналізуйте можливості застосування сучасних освітніх технологій в умовах Нової української школи.

Методичні вказівки

Завдання 1. Охарактеризувати принципи сучасних освітніх технологій в умовах Нової української школи.

Завдання 2. Розробити фрагмент уроку з використанням сучасних освітніх технологій в умовах Нової української школи.

Самостійна робота:

Завдання 3. Розробити фрагмент уроку з використанням сучасних освітніх технологій в умовах Нової української школи на будь-якому етапі.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

1. Розкрийте особливості географії в контексті НУШ
2. Охарактеризуйте географічний компонент як основу для опанування освітньої галузі «Природознавство».
3. Охарактеризуйте географічний компонент як основу для опанування інших освітніх галузей, які формуються на основі географічної компетентності
4. Розкрийте методичні настанови у використанні сучасних освітніх технологій в умовах Нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. No 1392 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30. 09. 2020 р. No 898 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
3. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України , 2017. No 38–39. Ст. 380 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Концепція навчання географії України в основній та старшій школі / За заг. ред. О.М Топузова, О.Ф. Надтоки. - К. : ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. – 56 с.
5. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти / Упоряд. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та ін; за заг. ред. М. Грищенка. - К.: Міністерство освіти і науки України, 2016 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Нова українська школа. - К.: Міністерство освіти і науки України, 2021 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
7. Нова українська школа: Порадник для вчителя / За заг. ред. Н.М. Бібік. - К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
8. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей / керівник програми І.Д. Бех. - К.: Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, 2018. - 40 с.
9. Пшенична Л. Новий учитель Нової української школи / Л. Пшенична // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2019. – No1 (85). – С. 61–83 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://pedscience.sspu.sumy.ua/wp-content/uploads/2019/05/8.pdf>
10. Реалізація державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»: Монографія / За заг. ред. С.Л. Лондаря. К.: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2019. – 192 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрєєва В.М. Урок географії в сучасних технологіях / В.М. Андрєєва, О.Є. Шматько. – Харків: Основа, 2006. – 176 с.
2. Герасим'юк Т.О. Особливості засвоєння методів та технологій на уроках географії / Т.О. Герасим'юк // Географія. – 2009. – № 22. – С. 16-18.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. No 1392 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>
4. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30. 09. 2020 р. No 898 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
5. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України, 2017. No 38–39. Ст. 380 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Концепція навчання географії України в основній та старшій школі / За заг. ред. О.М. Топузова, О.Ф. Надтоки. - К. : ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. – 56 с.
7. Кугуєнко Н.Ф. Активні та інтерактивні методи навчання як фактор забезпечення педагогіки успіху / Н.Ф. Кугуєнко // Джерело пед. майстерності. – 2008. – № 2. – С. 32-37. 32
8. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти / Упоряд. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та ін; за заг. ред. М. Грищенка. - К.: Міністерство освіти і науки України, 2016 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
9. Нова українська школа. – К.: Міністерство освіти і науки України, 2021 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
10. Нова українська школа: Порадник для вчителя / За заг. ред. Н.М. Бібік. - К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
11. Пальчевський С.С. Педагогіка: Навч. посіб. / С.С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2007. – 370 с.
12. Педагогічні технології: Навч. посіб. для вузів / О.С. Падалка, А.М. Нісімчук, І. О. Смалюк та ін. – К.: Укр. Енцикл., 1995. – 253 с.
13. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей / керівник програми І.Д. Бех. - К.: Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, 2018. – 40 с.
14. Пшенична Л. Новий учитель Нової української школи / Л. Пшенична // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2019. – No1 (85). – С. 61–83 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://pedscience.sspu.sumy.ua/wp-content/uploads/2019/05/8.pdf>
15. Реалізація державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»: Монографія / За заг. ред. С.Л. Лондаря. К.: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2019. – 192 с.
16. Слюта А.М. Методика навчання географії. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО спеціальності 014 Середня освіта (Географія). Чернігів: Десна Поліграф, 2021. 248 с. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/9063/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%97.pdf>
17. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри – активна форма підготовки майбутніх вчителів / П.М.Щербань // Вища і середня педагогічна освіта. – 1993. – № 6. – С.68-73.

Навчальне видання

Методичні вказівки для виконання практичних та самостійних робіт

Укладачі:

Король Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Данильченко Олена Сергіївна – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Корнус Олеся Григорівна – кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Корнус Анатолій Олександрович – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Суми: СумДПУ, 2023 р.

Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Відповідальна за випуск **О. Ю. Кудріна**

Комп'ютерний набір та верстка **О. М. Король**

Здано в набір 25.09.2023 р. Підписано до друку 25.09.2023 р. Формат 60x84/16.

Гарн. Times New Roman. Папір друк. Друк ризогр. Умовн. друк. арк. 1,6.

Обл.-вид. арк. 1,13. Тираж 100 прим.

СумДПУ імені А. С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено на обладнанні СумДПУ імені А. С. Макаренка